

Հու կը վերջանան հիմ տօնացոյցի փոփոխութիմներ։ Այս սակաւաթիւ տողերով կը համարինք որ ժամանակ և պայծառ կերպով ամրոջացոցինք մեր ծրագրին բաշտութիւնը՝ որ հրատարակուեցան առանց ո՛ւ է յաւակնութեան, այլ միայն նորութեան (չարիէ՛) տիտղոսով « Բնակիդիւն պատմին հանդիսին դի՛ »։

Միշ նպաստի հզար անգամ մ'ալ ցողնել մեր համականութեար նկիմիոյ վճռոյն հնա՛ գրութեամբ հօթնեակի և կիրակիներու՝ իրեւ պատուիրալ տանի և հանգրանքն որիքու, և միանգամայն պատրոցանելու բարձրիւ օգուատները հաստատուն և ամփոփի տօնացոյցի մը՝ Զատկի անշարժ թուականով համաձայն արեային կամ քաղաքական տարրուն։

Կը համարձակինք յառալ թէ ուսումնակները մեր այս ծրագրի ամեն պարզ և ամեն բանաւոր պետք զանեն այս դրութիւնները՝ որոր ի կիրակին ևն հնա ժողովութեաբերը, որոր ամեն գարու մէջ ժողովնեցին նոր փոփոխութիւններով հաստատիւ իրենց ուրաք կամ քաղաքական տարրոյն անշարժ լրջան մը (ciclo). Մի և նոյն միշոց յայտնապետք դարս պիտի ցայտ այն տարրութեաբերու՝ որ կայ ընդ մէջ միշ ծրագրին և շարժական Զատկի գրութեան, որը եթէ ընդունինք նոյն իսկ սահմանափակեալ լրջանիք մը մէջ՝ սակամ միշա ծարք անտեղութիւն անպական պիտի ըլլայ, և կարող նուազիցնելու զգալի կերպով ընդհանրական հեկեցնոյ միաձեռնութիւնը, թէ սուսպակն ըստ նկեցեցական կարգադրութեանց, ինը տանիքն և հաստակաց պաշտուածանց, թէ բայ բայ քաղաքական և դրուցական կարգին թէ բայ միշազային կրօնա և քաղաքական և կամաս առանձական գորեհերու միշէ բոլոր պակաց և բոլոր երկրներուն, աշխարհագրականորէն մին միւսէն տարբեր դիրքերով գետեղուած երկարագութիւնը։

Մինչդեռ յանձն տանիք արժանական վերանորոգութիւն մը, անփոխու տուսմարի գրութեամբ, Զատիկի անշարժ թուականով, մի անգամ ըն միշու համաձայնութեամբ ընդունելով և հաստատելով թէ նկեցեցական և թէ քաղաքական իշխանութիւններէն, այնունու ան պիտի շարունակուեւ անփոխու կերպով տասնեակ հարիւրաւոր դարեր՝ միշէն որ սահմանափառութիւնը ի հայութ ունենաով = Վ. 0° = Ը. որ երկրին թաւամբան առաջ կու գան, ամրոջական օր մը կազմու համար։

Ես մենք կը մանթենք մեր ընթերցողաց՝ որ այշ օրուան ծաղութը տանիքն։

Մաթուազային բան չի պիտի մայ ըսկու՛ եթէ ոչ « Աւր այս ուրախութեան որ էն Ե՛ լուս Ե, Նոյն դոր Ե անէ և թի Թուանալ »։

Հ. Գ. ՆԱՀԱԳԵՏԱՆԱՆ

Թրգմ. Խուաւ. է Հ. Ե. Փ. Քաջանսան

Կատարեալ մարդ մը երեք բան լաւ պիտք է զուգալզու. մարմինը, զգացումը, միւտանալութիւնը։

ՄԱՅԻՆԵԿԱՑՑԱՆ

ԴԵՐԱՏԻ ՀԱՅ ՏԱՂԱՆԴ ՄԸ

ԳԵՂՐԳ ՍԻՆԱՆԵԱՆ

(Շար. տես թազմ. 1922 էջ 871)

6. Օտարազգի երաժիշտներու գնահատութիւնները.

Գէորգի ստոյգ Վիրրուօց մ'ըլլալուն իրը ապացոյց՝ աւելորդ չենց համարիր հետևեալ վկայութիւնները տողելու։

ինենօն Ջրասենկի մէջ տրուած Նուազացութենէ վերջ Adinolfi անուն իտալացի հեղինակ՝ երաժիշտ դաշնակահարը հիածուուով կը կրկնէր։

« Bravo! Bravo! questo ragazzo è un talento! ».

(Լեցցէ՛, կեցցէ՛, այս պատաճին տաղանդմ'է՛),

Երգինահար Della Tola կը հաւատական առաջ « Այս նուազութերիւնը անհանկալ մ'էր, այս պատաճին հանձար մ'է՛ :

Մանօթ ջութակահար M. Romano Գէորգին նուազածութեան ատեն լինտինկի վերյիշեալ կառորին տրուութեամբ հետևելէ վերջ, սաստկածայն Բրավո! Bravo! Bravo! Bravo! գոչելով կը ծափահարէր. ի վերջոյ Գէորգին և իր Ուսուցչապետ հարազանահերուն ցոյց տալով տրուութեամբ ուրախակցութեամբ կ'արտայայտուէ՛ թէ սոյն ամենագծուարին հեղինակութիւնը նուազածելու համար՝ պէտք էր ջութակահար մը արտաքոյ կարգի կարողութեան տէր ըլլալ։

Ուրիշ ուսուցիչ մը Զութակի, Albert Braum, նուազածութենէ վերջ՝ Գէորգին զովանենք ընելով՝ կը մաղթէր որ իր մասնաճիշին մէջ յարատելուն սատարեն ծնողն ու Մակարոյ Յարութիւնը՝ մարդկութեան նշանաւոր ջութակահար մը ընծայելու համար։

7. Հայ մսամուլին յօդուածիկները.

Պոլսոյ լրագիրներէն ոմանց Գէորգ Սիհաննեանը կ'անուանէին Հայ նորագիթիթ Բականինի, Պոլսահայ Քիւպլիք մը, այւք նոր Թիառոյ, Ֆլորիդէլ, Հ. Մ'արթոյ:

« ՃԱԿԱԾԱՄԱՐՏԻ » ի մէջ այլոց կը զրէր. « Մասնաւրապէս ուշագրաւ ու գնահատելի էր զոց նուազելու իր պարազան՝ որ վաղահաս յանձնապատճեննեան մը յատկանին է տրուած՝ միմիայն իրենց կատարելութեան վստանութեամբ զինուած արուեստագէտներուն։ Քաղցր միամբութեամբ մը սկեռուն՝ կարծես երկինքներէն քաղելով իր ճայներն ու թրթուացումները՝ յայտագրի բոլոր կտորներուն մէջ ալ հաւասարապէս ցոյց տուաւ բնաւուր շնորհ մը և աշխատանքով ձեռք բերուած տիբականութիւն մը։

« ՎԵՐԶԻՆ ԼՈՒԻ »; ... « Բացառիկ ձիրքերով օժտուած ան ի յայտ բերաւ կատարեալ թէքնիք մը և զզալու ու զզացնելու արտակարգ կարողութիւն մը, և վստահօքէն կրնակի ըսել որ գէա ի վիրքիօզիք իրեն համար գրեթէ շատ չնշին բան մը մնացած է այլսո»։

Իր յայտագրին մէջ կը տեսնուէին ԱՀՆ-Սանս, Ալիստինկ, ա՛լմարզօփօ, Նօվաչէթ, Թարթինի, և այլն, բոլորն ալ զանազան ցեղերու, զանազան ազգերու, զանազան լատոնաւածիներու, ու զանազան ոճերու ու զպրուներու պատկանող վարպետները Մերթ տիրուր, մերթ զուարիթ կամ լրոշ ու թեթև, տառապանք ու վիշտ, ուրախութիւն ու ցնծութիւն դեռասի ջութականար մատներուն տակ իսկապէս կը զզացուէին, և ինչ որ իր արժանիքը ալ աւելի կը բարձրացնէր՝ արտայայտութեան կատարեալ զիտակցութիւնն էր» ...։

« ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԶԱՅՆԻ » ... « Ամէն մէկ կտոր աւարտելուն, իտալացի համբաւաւոր երաժշտագէտ ուսուցիչներ, չկրնալով զսպէլ իրենց հիացումը, Պրավօ՛ պրավօ՛ կը գոչէին խանդավառ, ու ծափահարութիւններու աղմուկին մէջ, Գէորգ Սիհաննեան կրկին բնմէ կը կոչուէր, մինչ շատեր կը փութային շնորհաւորել ատանդաւոր պատանին ծնողքն ու հօրեցայրը՝ Մահսդրոյ Յ. Սիհաննեանը։ Անմէս որ հօվաչէթի տօսւեմեն թըրթէւը կրկին անզամ նուազելէ

զամ՝ յայտագրէն գուրս երեք շրու ուրիշ կտորներ ևս նուազել հարկ եղաւ՝ զոհացում տալու համար հանդիսականներուն»։

8. Օտար Մամուլին ալ գնահատեց՝ դեռասի Գէորգը։

Պոլսոյ Եղին Կ Փրանսերէն լրագիրները զովեստ և հիացում արտօյայտելէ զամ՝ Բարիփի Մասիկ և instruments ամսաթերթը 1921ի դեկտեմբեր 10ի թիւին մէջ հրատարակած է։

« L'événement musical du mois dernier a été le début du très jeune violoniste arménien Georges Sinanian, à peine âgé de 15 ans. . .

Appartenant à une famille de musiciens, son père était professeur de violon, son oncle, M. Haroutoun Sinanian, professeur de musique, il vécut dès le plus jeune âge dans une atmosphère artistique et dans ce milieu musical, il sut former son goût. Dans un laps de temps relativement court, grâce à une bonne école, il acquit des qualités D'exécution et d'interprétation au-dessus de tout éloge. Dans son premier concert figuraient des œuvres de Saint-Saëns, Sinding, Tartini, Novacek, d'Ambrosio, etc., et partout le jeune artiste montra un jeu et une technique vraiment remarquables. . .

9. Աննանի քննադատ մը.

Երաժշտասէր (amateur) հայ մը միակ եղաւ որ Գէորգին նուազահանդէսիք աւտեն կ'ըսէր. « Մերենարար զարկուածք մը, անկի անյին բացախիկ բան մը չեմ տեսներ»։

Գիտենց թէ ամէն ակնոց ամէն աշըի չի յարմարիր. կը տեսնուի որ ամէն ակնանջ ալ՝ ամէն գեղեցիկ նուազածութենէ համ չ'առնուր. Այսպիսեց թէւ կը պատշաճի ըսել « De gustibus non est disputandum », սակայն փափարելի էր նմանորինակ անձերու ցննադատութերը՝ պատճառաբանութիւններով հրատարակած տեսնել, վասն զի թէ՛ նուազա-

ծուները և թէ ուսուցչապեսները տոփթ պիտի ունենան օգտուելու.... կամ ըսելու.

« La critique est facile,
Mais l'Art est difficile ».

10. Գէորգի մասին Ուսուցչապետին
խորհրդածութիւնները.

Ստուգիւ ամենազժուարին եղող յայտազրի մը այսքան կատարեալ գործադրող ջութակահար Գէորգի ընդունակութեան մասին՝ չբաշուեցանց սա հարցում ուղղվել առ հօրդդայրն՝ Մակարոյ Յ. Մինանեան.

— « Ի՞նչ աստիճանի կը դատէք Գէորգի ջութակահարութեան կարողութիւնը ». Պատասխաննեց.

— « Կարծեմ Գէորգը ասպարէզ ելլելէ վերջ և թերթերու մէջ հրապարակաւ գովուելէ յետոյ այլ ևս ինձ ու է խօսք չի մնար ըսելու, մանաւանդ որ Գէորգը թէ՝ աշակերտս և թէ եղրօս որդին ըլլալով՝ ի՞նչ որ ալ արտայայտեմ անձնազովութեան պէս բան մը ըրած պիտի ըլլամ»:

Մեզի ախորդելի ըլլալով երաժշտազէտ Յ. Մինանեանի գիտական մերուով խօսակցութեան ոճը, հարկադրեցանց՝ իրեւոտար անձնաւորութիւն արտայայտուիլ և ջութակահարութեան գեղարուեստի ողին բացատրել. Ահա իր գաղափարները.

— « Գէորգի՝ մանկութենէն սկսեալ՝ ջանացինք ընտիր ջութակահար մ՛ըլլալու յատկութիւնները ըմբռնել տալ, ու մի և նոյն միջոց խորչեցնել այն թերութիւններէն՝ որոնց զրեթէ ամէն ջութակի սիրահարներու պակասութիւնն է, այսինքն զգուշացնել ազատակամ և քմահաճ նուազահարութենէ»:

Պէտք է զգուշանալ,

Ա. — Ո՛ ե է կտոր սորվելու ատեն անընդհատ թրթուացութեր ընելէ, զամանքի երեսի ուսուցչապեսներ կ'ըսեն.

« Il faut savoir aussi de ne pas vibrer ».

Նոյնպէս Demeny, Physiologie des professionsին մէջ հետեւալը կ'ըսէ. L'abus du tre-

molo de la main gauche est un défaut fort répandu.

Rien n'est agaçant comme cette vibration rappelant le chevrotement du chanteur; l'émotion artistique n'a rien à voir avec cet effet purement mécanique; si parfois on l'emploie avec succès, il est de bon goût d'en user avec la plus grande modération.

Բ. — Պէտք է ես կենալ անտեղի ցանցանցութենէն,

Գ. — Պէտք է նուազածութեան ատեն զուսպ կենալ տուաւել կամ նուազ այլանդակ շարժումներ ընելէ. ինչ որ յաճախ ջութակի նուազածուներ՝ ալէկոծութենէ բոնուածի շարժումներ կ'ըսեն, կարծես ունկնդիրները փոխանակ լսելիքով հմայելու՝ կ'ուզեն տեսանելիքով հետաքրքրել:

Լսեցէք ի՞նչ կը զրէ՝ «L'art du chef d'orchestre» զբքին մէջ Deldévez, նըկատմամբ այլանդակ ձևերով երաժշտախումբ մը կառավարողին.

« Les maîtres d'ormes, de boxe, les jongleurs, les amateurs d'escrime se passionnent volontiers pour le bateleur de mesure qui paraît posséder les secrets d'une botte portée ou parée, et semble toujours prêt à asséner un vigoureux coup de poing ou à la casser son violon » sur la moindre erreur de leur part:

Les dilettantes éclairés aiment, au contraire, à reconnaître dans les mouvements du chef d'orchestre l'expression vraie des sentiments qu'ils éprouvent par l'exécution. Ces vrais connasseurs considèrent, avec juste raison, le rôle muet du chef d'orchestre à temps, à la partie musicale, ce que les gestes, la tenue, le silence même, enfin tous les moyens naturels qui viennent en aide à la transmission des sentiments exprimés.

Խսկ նշանաւոր երաժիշտ P. Baillot ալ զրած է. « Dans l'exécution, occupant le centre du mouvement, le chef d'orchestre le dirige d'une main si habile que son mérite reste inaperçu de la multitude, frappée des beautés de l'ensemble, elle ne saurait voir d'où part l'éclatante électrique dont la commission se fait si fortement ressentir à tous ».

Վարպետ հեղինակներու այս դիտադու թիւնները կը պատշաճին նաև կտրին ջուռ թակահարներու ։ ահա այդ պատճառաւ երկուց ու կէս ժամ տեսող դէորդին ջութա կահարութեան ատեն՝ նա ոչ մէկ զգայնոտի շարժումներ չըրաւ, այլ զգացում ներշնչեց ունկնդիրներուն։

Դ. Վերջապէս զգուշանալու է ըստ

կամս, անտեկի և անտրամարան արտայայտութիւններ և ոստումներ ընելէ, որոնք երածշուտութենէ հասկցող ականջներու համար՝ սիսալ նօթաներ լսեցնելու հաւասար պնտանելի են։

Այսպիսի խնդիրներ նկատի առնել կարենալու համար ստուգիւ երաժշտական բազմակողմանի դաստիարակութիւն պէտք է ունենալ, սակայն եթէ վերոյիշեալ պարագաները մեր Գէորգին համար նշանակութիւն չունենան՝ ովք դիտէ ինչ տարօրինակ զաղափարներու վրայ հիմունելով իրեն բարձր ընդունակութիւնը խանգարուած և խամրուած վարդի մը կը վերածուի զուրկ և է հմայքէ թարերախտարար մենց կրցած ենց իր նկարագիրը մեր ուզածին համեմատ կաղափարել։

Սա ալ ըսեմ թէ մենց մինչեւ ցարդ մեր Գէորգը ջութակով միայն հետաքրքրելով, զինքը առաջին անգամ թիմ բարձրացուցինք լուրջ և զժուարին յայտագրով մը, Սակայն ասկէ յետոյ մեր ջանքը պիտի ըլլայ լրջօրէն առաջնորդել իրեն զաշնակի և զաշնազիտութեան (harmonie) և ուրիշ ճիւղերու մէջ, որմէ վերջ պիտի յենց զինքը նւրոպայի ընտիր երածշտանոց մը, որով կը յուսանց տաղանդաւոր և նեղինակաւոր երաժիշտ մը ունենալ մեր սերունդին մէջ։

— Անտարակոյս ։ Վարպետ, ըսինք իրեն, ձեզ նման արհեստագէտ հմուտ անձնաւորութիւն մը Գէորգը առաջնորդ ունենալէ վերջ, որ ի ծնէ տաղանդ մ'է, նա եւրոպական միջավայրի մէջ պիտի ձեւակերուուի, և պիտի ըլլայ ջախջախուած հայութեան պանծալի հանճար մը։

11. Գէորգին Բ. Նուագանսնդէսը 1922ի Ապրիլ նիւն։

Այս անգամ թերայի թրգի Շանի թատրոնի բեմին վլոյ ժամը զիշերուան 10°/ֆն պատրաստ տեսանց Գէորգը իր ջութակով, Մակողորյ Յարութիւնը զաշնակի առշէ, իր Անտոն եղբայրը ջութակով և թովսէի եղբայրն ալ թաւ ջութակի դիմաց։ Ու երաժիշտ հայ ընտանիքի ընտիր շառաւիդները սկսան նուագել երածշտական ընտիր զալօր մը որ Saint-Saënsի գր։ 41 Յայգանուագն էր։

25 Վայրկեանի տեսողութեամբ, չորս մասերով այս զժուարին երկը՝ երաժշտչու չորս հարազանները արհեստի բոլոր նըրութիւններուն համեմատ հնչեցնելուն ատեն՝ ուշագրաւ էր և ամենայաջողակ Գէորգ պատանին, որ վերստին ի յայտ բերաւ իր զարմանալի յիշողութիւնը, բովանդակ գործը ինցնավաստահ կեցուածցով հասուած նուագելով։

Միանուագ երածշտութեան մ'ատեն՝ գոյց (par coeur) հնչեցնելը բացագիկ բան կը համարուի հմուտ երաժշտաներէ, սակայն Գէորգին այս մեծ կարողութիւնը ստուգիւ չտեսանուած բան է և ապացոյց անոր եղական և ինցնայատուկ տաղանդին բարձրութեանը, ցանի որ այսպիսի նուազածութեանց ատեն հեղինակաւոր ուսուցչապետներն իսկ աշբերնին չորս կը բանան հանդիպակաց նօթագրութիւններու վրայ։

Quatorz աւարտին միահամուռ ծափահարութեանց ատեն, ճաշակի տէր ընկերներս կը խորհրդածէին՝ որ « Մինոյն հայ հարազաններու այս ընտիր յայտագրով և տարեր գործիներով կազմակերպութիւնը, և ընտրեագրոյն գործագութիւնը, հայ ազգայնոց իրաւունք մը կու տան հպարտանալու՝ թէ հայ հանճարը Գեղարուեստական ճաշակով բնինաւոր է և անմահ»։ — « Ես մեր Հայոց Պատմութեան մէջ մինչեւ այսօր վկայ այսպիսի երաժշտական բարձր ընդունակութիւն արտայայտող ընտանիք մը։ Խոկ նւրոպացւոց մէջ Bachերը Straussներ եթէ զոյութիւն ունեցած են՝ անոնք միշտ նպաստաւոր միջավայրերու մէջ ծնած, սնած և զործած են»։

Այս հայ տաղանդները պանծաւ ցնելու մասին՝ ցաւալի է ըսկել՝ որ Հայ մատուց ժլատ գտնուեցաւ, կամ անկարող եղաւ զրուատել զանոնք ըստ արժանայն։ Այսպէս այս երկրորդ նուազահանդէսի Ա. III. IV. մասերն, ձեւցած B. Godardի Griegի, Wieniawski, Kreislerի, Popper-auerի հատընտիր կտորներէ, զորս Յարութիմ Այնան դաշնակով և Գէորգը ջութակով, միշտ հատուած նուազել է վերջ, երաժշտապիտը տեսնելով հանդիսականներու սակաւաւթիւնը և ոմանց անտարբերութիւնը՝ տիսուր շեշտով մը կը կրկնէր թէ՝ « Մեր ազգայիշենքը մեն արծեր մեզ եման երածից յնտափիք մ'ուկենաւ, անոնք շնան հետո ևն գեղարդեստական նուազածուրեամբ նետադրքուկէ։ Գէորգ է որ մենք մեր Գէորգը յղներ արտասահման, ուր կարող պիտի ըլլայ գործել և վարձատրուիլ, նկրթապէս և բարոյապէս»։

Մենք հաւասարեցինք թէ Գէորգը՝ Ախնանկան զեղարուեստական ընտանեաց կանխահաս այս ընձիւզը՝ այժմէն իսկ Հայ երաժշտական րուրաստանին զեղեցկագոյն ծաղիկն է։ Նա հազի՞ թէ փոխադրուի արտասահմանի յարմարագոյն մէկ միջավայրը՝ մեր ցեղին հանճարը բնորոշող եղական պերճ զէմք մը պիտի հոչակուի, հոչականուն ջութակահարներու հոյլին մէջ պի-

տի փայլի, ինչպէս լուսինը աստղերու մէջ։ և մեր այս հաւաստումին վերջակէուն առաջ՝ արդարութեամբ ըսենց թէ Գէորգի խօժնի մօրն արժանիքը զատ մեծ եղած է։ Տիկին խօժնի՝ դուստր է այն նշանաւոր բանոն հնչեցնող Գէորգ Մարտիրոսիանի՝ որ իր ազջիկը զաշնակի համար աշակերտունի ըրած էր Գրիգոր աղա Այնանեան, ապա՝ ասոր որդին Մաէսզրոյ Յարութիւնը զաշնակի ուսուցիչը եղած էր։ Խօժնին ամուսնանալով Յարութիւնի Անտոն եղբօրը հետ, իրքի օրինակելի հայ տան տիկին մը, ոչ միայն համեստութեան և բարեպաշտութեան ճանապարհէն առաջնորդած է իր երկու սիրասնունդ զաւակները, այլ նաև համբերատար զաստիարակունոյ մը տոկոնութեամբ՝ վեցամենայ Գէորգին նախնական վարժուհին եղած է՝ հազուագիւտ ծիրքով մը անոր ջութակի փորձերուն՝ զաշնամուրի նուազածութեամբ ընկերանալով։ Նոյնպէս Գէորգին հայրը՝ զանազան տարիներ զաւկին ջութակահարութեան՝ առաջնորդելէ յետոյ՝ զայն բոլորվին յանձնած էր Մաէսզրոյ Յարութիւնի խղճակիս առաջնորդութեանը, որով Գէորգ պատանին ձեւացած է կանխահաս վիրդուօք մը։

Հ. ՆԵՐՍԵՍ

ԱՌԱՋԻՆ ԳՈԼԾԵՒԻԿ ՍԱԽԱԲՈՒԱԿԲ

Ի Բ Ր Ն Մ Ո Յ Շ

«ԲԱԶՄԱՎԵՊ»ի յունուարի այս թիւը կը դրկենք առ հասարակ այն ամէն սննդանց՝ որոնք արդէն բաժանորդ էին 1922ի մեր ամսաթերթին։ Այսնք որ ցալու ցին նորոգած երինց բաժանորդագործիւնը ննելիս տարրության համար իհանն անմիապէս իհանցնել մեզ եւ կրկնել իրենց հասցէն, դրեւելով միանգամայն բաժնեգննը ֆրանք գաղող։ 30. - տոլ. 6 ԿԱՆԴԻԿԻ։

Խոև այն ամէն բաժանորդները, որոնք դեռ ժն վնարան 1922ի իրենց բաժնեգննեւուն լու նմէրուին փուլով ով փակել իրենց դրագրութեանս ենտ։

